

Asia: VN/18066/2023

Arviomuistio tuomareiden etäosallistumismahdollisuudesta hallintoprosessissa

Lausunnonantajan lausunto

1. Olisiko hallintoprosessissa tarpeen säännellä kokoonpanoon kuuluvan tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta suulliseen käsittelyyn? Mitkä olisivat mahdolliset hyödyt ja haitat tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta hallintoprosessissa?

Lausuntona arviomuistiosta hallinto-oikeus esittää kunnioittavasti seuraavaa:

Hallintoprosessissa suullinen käsittely on kirjallista menettelyä täydentävä asian selvittämisen muoto, joka useimmiten järjestetään asianosaisen pyynnöstä. Kun kyse on täydentävästä erikseen pyydetystä suullisesta selvitysmuodosta, on oikeudenkäynnin välittömyydelle asetettava erityistä painoarvoa. Tilanne on siten toinen kuin yleisissä tuomioistuimissa, joissa suullinen pääkäsittely on laajasti käytössä tavanomaisena asian käsittelymuotona.

Osallistuminen suulliseen käsittelyyn etänä, ei tällä hetkellä ole tietosuojakysymykset huomioon ottaen edes mahdollista, ellei yhteyttä sitten oteta esimerkiksi toisesta tuomioistuimesta. Asiat, joissa suullisia käsittelyjä hallinto-oikeudessa käytännössä eniten järjestetään, koskevat lapsen huostaanottoa, kansainvälistä suojelua, virkamiehen irtisanomista ja muita vastaavia asioita, joissa tyypillisesti käsitellään salassa pidettäviä tietoja ja suulliset käsittelyt järjestetään yleensä kokonaan tai ainakin osin yleisön läsnä olematta. Etäosallistuminen edellyttäisi siten yhteyttä, jossa salassa pidettävien tietojen käsittely suojatusti voitaisiin varmuudella turvata. Tällä hetkellä ei ole muutoinkaan käytössä teknisiä välineitä, joilla etäosallistumismahdollisuus voitaisiin toteuttaa asianmukaisella tavalla. Selvää on, että mikäli etäosallistumismahdollisuus lainsäädännöllä luotaisiin, on oltava käytössä toimiva ja tietoturvallinen etäyhteys ja saliteknikka, joka mahdollistaa osallistumisen ja käsittelyn tallentamisen sekä ääni- että näköyhteyden osalta vastaavalla tavalla luotettavasti kuin mitä paikan päällä oltaessa. Jokaisen tuomarin tulee pystyä arvioimaan näyttöä samoista lähtökohdista.

Usein suullinen käsittely on pyydetty juuri sen vuoksi, että on katsottu asiaa pystyttävän lisäselvittämään siinä kirjallista menettelyä paremmin tai että asianosainen haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi ja myös ns. nähdä tuomarinsa. Hallinto-oikeuden suullisissa käsittelyissä käsiteltävät asiat ovat usein myös luonteeltaan yksilön perusoikeuksiin vahvasti puuttuvia. Näin ollen on erityisen tärkeää, että myös asianosaisten kokemus oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä on kaikilta osin vankka. Se, että tuomari osallistuisi istuntoon etäyhteydellä saattaa olla omiaan heikentämään tätä kokemusta.

Hallinto-oikeuden näkemys onkin, että esittelijän ja tuomareiden tulisi lähtökohtaisesti olla aina paikan päällä suullisessa käsittelyssä.

Etäosallistumismahdollisuus tulisi rajoittaa äärimmäisen poikkeuksellisiin tilanteisiin, lähinnä poikkeusoloihin, jolloin istuntoja on järjestettävä olosuhteissa, joissa toimintaa ei voida harjoittaa tuomioistuimen tiloissa tai tuomioistuimeen kulkeminen estyy. Edelleen erityisen painava syy voisi olla esimerkiksi se, että monipäiväinen suullinen käsittely keskeytyisi yhden tuomarin tullessa yllättäen estyneeksi saapua paikalle erityisen syyn vuoksi olosuhteissa, joissa hän voisi etäyhteydellä hoitaa käsittelyn loppuun ja näin välttyttäisiin suullisen käsittelyn siirtämiseltä. Tällöinkin on oltava käytössä tietoturvallinen etäyhteys, kuten edellä jo on todettu. Joka tapauksessa etäosallistumiseen tulee olla erityinen painava syy. Etäosallistumismahdollisuutta ei tulisi myöskään rajata joihinkin tiettyihin asiaryhmiin, vaan tuomioistuin harkitessaan, onko etäosallistumiselle olemassa peruste, harkitsee sen lisäksi, onko käsiteltävä asia sen luonteinen, että etäosallistuminen voidaan sallia, vai pitääkö käsittely siirtää myöhemmin toimitettavaksi siten, että koko kokoonpano on paikalla.

2. Olisiko soveltamistilanteita tarpeen rajata arviomuistiossa esitetyillä tai muilla perusteilla? Mikä vaihtoehtoista 1–3 vaikuttaisi perustelluimmalta sääntelytavalta? Olisiko käyttöala syytä jättää yleisen soveliaisuusharkinnan varaan vai tulisiko sitä rajoittaa perustellun tai erityisen syyn vaatimuksella?

Hallinto-oikeus viittaa kohdassa 1. todettuun.

3. Olisiko tarpeen rajoittaa lainsäädännössä tuomarin etäosallistumisen paikkaa?

Kuten kohdassa 1. on todettu, etäosallistuminen voi tapahtua vain toimivalla ja tietoturvalisella yhteydellä, jollaista ei tällä hetkellä ole mahdollista järjestää kotoa käsin.

4. Tulisiko tuomarin etäosallistumismahdollisuutta rajoittaa joidenkin tiettyjen tilanteiden tai asiaryhmien osalta? Mitä nämä tilanteet tai asiaryhmät olisivat ja mitkä olisivat keskeiset perusteet rajoituksen tarpeellisuudelle?

Etäosallistuminen suulliseen käsittelyyn on hallinto-oikeuden käsityksen mukaan rajattava yleensäkin vain erityisen painaviin syihin ja se tulisi lisäksi vielä harkita erikseen suhteessa käsiteltävään asiaan.

5. Tulisiko tuomarin etäosallistuminen rajoittaa siten, että vähintään yhden kokoonpanoon kuuluvan tuomarin olisi oltava läsnä suullisessa käsittelyssä? Tulisiko tämän vaatimuksen koskea erityisesti istunnon puheenjohtajaa? Millainen merkitys asianosaisten suostumukselle tulisi tuomarin etäosallistumismahdollisuuden sääntelyssä antaa?

Ks. kohta 1.

6. Olisiko tuomarin etäosallistumismahdollisuuden salliva säännös tarpeen ulottaa myös suulliseen valmisteluun? Jos säännös olisi tarpeen, niin olisiko sen suhteen perusteltua rajoittaa tuomarin etäosallistumismahdollisuuksia yleisen soveliaisuusharkinnan lisäksi?

Suullisesta valmistelusta (HOL 47 §) on nyt jo säädetty, että siihen voidaan kutsua yksinomaan asiamies, jollei asianosaisten henkilökohtaista läsnäoloa pidetä tarpeellisenä. Suullisen käsittelyn valmistelussa useimmiten käydään lävitse tulevan suullisen käsittelyn kulkua ja aikataulutusta ja siinä voidaan esimerkiksi rajata samasta teemasta kuultavien todistajien määrää. Valmistelevalle suullisen käsittelyn luonne huomioon ottaen se tulisi voida järjestää mahdollisimman joustavasti ja

sen käyttöä olisi varsinaisten suullisten käsittelyjen lyhentämiseksi ja ohjaamiseksi olennaisiin kysymyksiin keskittyviksi suotavaa nykyisestä lisätä. Tähän nähden myös etäosallistumismahdollisuus olisi hyvä mahdollistaa lainsäädännössä luonnollisesti edellytyksin, että valmistelu voidaan etäyhteyksin toimittaa siten, ettei salassapidettävien asioiden tietoturva vaarannu.

7. Olisiko tuomarin etäosallistumisen salliva säännös tarpeen ulottaa myös katselmukseen ja tarkastukseen?

Etäosallistuminen ei sovi myöskään katselmukseen tai tarkastukseen. Katselmuksessa keskeistä on havaintojen tekeminen paikan päällä kohteesta, jota ei voida tuoda paikan päälle. Tällainen havainnointi ei voi tapahtua asianmukaisesti etäyhteyksin. Sama pätee myös tarkastukseen, jossa tehdään paikalla tarkastus tosiseikan toteamiseksi. Käytännössä katselmuksia tai tarkastuksia on harvoin ja niiden nimenomainen luonne liittyy paikan päällä tehtävään havainnointiin.

8. Aiheuttaisiko tuomarin etäosallistumisesta sääntelevä tarvetta tarkastella oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä?

Tuomarin etäosallistumismahdollisuus ei vaikuta oikeudenkäynnin julkisuutta koskeviin kysymyksiin. Hallinto-oikeudessa on kuitenkin tyypillistä, että suullisia käsittelyjä järjestetään asioissa, joissa käsitellään salassapidettävää tietoa. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia etäyhteyksien tietoturvalle, kuten kohdassa 1. on jo todettu.

9. Muut mahdolliset ehdotukset ja näkemykset tuomarin etäosallistumista koskevaan sääntelyyn hallintoprosessissa?

-

Pitkäranta Ann-Mari
Helsingin hallinto-oikeus - ylituomari